

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**
Історичний факультет
Кафедра архівознавства та спеціальних галузей історичної науки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної та
навчальної роботи
Тарас ПШЕННИЧНИЙ
Історичний факультет
«29» _____ 2022 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Спеціальні історичні дисципліни
для студентів**

галузь знань	03 Гуманітарні науки
напрямок підготовки	032 Історія та археологія
освітній рівень	перший (бакалаврський)
освітня програма	історія України та культурна антропологія (з поглибленим вивченням іноземних мов)
вид дисципліни	обов'язкова
Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022/2023
Семестр	2
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: **Зубко Андрій Миколайович**, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2022

Розробник: Зубко Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри архівознавства та
спеціальних галузей історичної науки

 Марина ПАЛІСНКО

Протокол № 1 від «25» 08 2022 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 1 від «26» серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії Наталія ТЕРЕС

ВСТУП

1. Мета дисципліни: основною метою курсу є усвідомлення та засвоєння вітчизняних традицій розвитку комплексу спеціальних історичних дисциплін (далі СІД), методики їх опрацювання, джерельної та історіографічної бази, що сприяє формуванню висококультурної особистості.

В курсі лекцій увага концентрується на питаннях виникнення, становлення та розвитку комплексу СІД в Україні, їх класифікації, систематизації, технології дослідження та використання. Акцентується увага на знайомстві з науковою спадщиною істориків, джерелознавців, архівістів, котрі працювали в галузі СІД.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни.

1. Знати джерельну базу історичної науки, тематику історичних досліджень мати необхідний комплекс знань з вітчизняної культури, мистецтва, політичної та економічної історії народознавства та інших галузей.

2. Вміти оперувати джерельною базою та історіографією історичної науки, використовуючи отримані знання в роботі з історичними джерелами.

3. Володіти понятійним апаратом, що репрезентується студентам на семінарських заняттях, методичними прийомами досліджень історичної науки, методикою взаємодії історичної науки з іншими науковими дисциплінами при проведенні наукових досліджень.

3. Анотація навчальної дисципліни

Предметом вивчення курсу «Спеціальні історичні дисципліни» є система СІД, типи і види джерел, що їх вивчають СІД, практична проблематика досліджень СІД, а також закономірність їх виникнення, процес формування та становлення, еволюція розвитку, їх вплив на суспільно-політичний та ідеологічний світогляд, що вивчає гуманістичні людські цінності.

СІД – надзвичайно важлива галузь історичних знань. Кожна з СІД має свої методи та об'єкти дослідження. Але всі вони мають одну мету – допомогти досліднику всебічно вивчити історичне джерело, дати максимум інформації про його походження.

Сьогодні нараховується понад 80 СІД. Дослідження в галузі СІД мають особливе значення для розвитку історичної науки. Тому для студентів-істориків необхідне вивчення цих дисциплін. Оскільки, їх дуже багато, то серед них одібрані найнеобхідніші: хронологія, метрологія, палеографія та філігранологія, геральдика, сфрагістика, боністика, нумізмати́ка, фалеристика, вексилологія, ономастика, іконографія.

4. Завдання навчальної дисципліни

Головними завданнями курсу є ознайомлення студентів з предметом СІД, їх інструментарієм, розкриття методики їх використання у роботі над джерелами та у вивчення фактів. Результатом цього повинно стати посилення загальної гуманітарної підготовки студентів-істориків, оволодіння ними необхідними для їх спеціальності знаннями.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумко- вій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати предмет вивчення СІД, питання взаємодії СІД з іншими історичними, архівознавчими та документознавчими дисциплінами; особливості і напрями вивчення СІД, їх джерельне значення.	лекція, семінар, самостійна робота	Контрольна робота з тем ЗМ 1 (тест)	10%
1.2	Знати основні джерела, термінологічний апарат, історіографію СІД, основні наукові школи їх вивчення; місце, завдання і роль СІД у дослідженнях з історії та документознавства	лекція, семінар, самостійна робота	індивідуальне завдання (реферат)	10%
1.3	Знати комплекс традиційних СІД: теоретичні та методичні засади вивчення	лекція, семінар, самостійна робота,	індивідуальне завдання (есе)	28%
1.4	Знати сучасну систему СІД: модерні і класичні школи, проблеми систематизації комплексу СІД	лекція, семінар, самостійна робота,	контрольна робота з тем ЗМ 2 (тест)	20%
2.1	Вміти після вивчення матеріалу курсу використовувати отримані знання у практичній роботі з архівними документами та у вивченні фактів	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування, залік	20%

2.2	Вміти поєднувати специфічні методи досліджень СІД з традиційними прийомами архівознавчих та документознавчих досліджень	лекція, семінар, самотійна робота	усне опитування, залік	6%
2.3	Вміти визначати місце окремих дисциплін СІД в базових дослідженнях та практичній діяльності в архівній галузі, при роботі з документами	лекція, семінар, самотійна робота	усне опитування, залік	6%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	2.1.	2.2.	2.3.
Програмні результати навчання (назва)							
ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.	+	+	+	+		+	+
ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.	+	+	+		+	+	
ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології		+		+			+
ПРН 16. Вміти визначати причинно-наслідкові зв'язки в історичних подіях минулого, порівнювати історичні факти на основі здобутих знань та опрацювання різних джерел з історії України.	+		+		+		+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.1. – 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.4. – 10 балів/ 6 балів.
3. Індивідуальне завдання 1: РН 1.2. – 10 балів/ 6 балів.
4. Індивідуальне завдання 2: РН 1.3. – 10 балів/ 6 балів.
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 1): РН 1.1., 1.2, 1.3. – 20 балів/ 12 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 2): РН 1.4., 1.5, 1.6. – 20 балів/ 12 балів.
7. Підсумкова контрольна робота Р.Н. 2.1, 2.2. – 20 балів/ 12 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за модульні контрольні роботи (у формі тестування); бали, отримані за виконання індивідуальних завдань; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях, а також бали, які отримані за підсумкову контрольну роботу.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, оцінювання індивідуальних завдань (реферат, есе), модульних контрольних робіт, підсумкової контрольної роботи.

Упродовж семестру оцінюється робота студента **під час кожного семінару** (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість отримати від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 2 бали;

- логіка викладення 1 бал;
- використання основної і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Виконані індивідуальні завдання (реферат та есе) студент подає викладачеві не пізніше ніж за два тижні до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема, **Індивідуальне завдання 1** (орієнтовно до 15 жовтня) і **Індивідуальне завдання 2** (орієнтовно до 25 листопада).

Критерії оцінки Індивідуального завдання 1 (реферат):

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповно 5-6 балів;
- реферат суто компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише окремий аспект 1-2 бали.

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті (орієнтовно перша декада вересня).

Критерії оцінки Індивідуального завдання 2 (есе):

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 5-6 балів;
- робота переважно компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише один окремий аспект теми 1-2 бали.

Тематику есе викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті модулю (орієнтовно остання декада жовтня).

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**.

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 20 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 0,5 бала. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

На останньому семінарському занятті з дисципліни проводиться **підсумкова контрольна робота** (2 завдання).

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 10 балів за одне завдання)

- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми 10 балів;
- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні 9 балів;

помилки при викладі фактичного матеріалу

Відповідь відображає знання фактичного матеріалу	8 балів;
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	6-7 балів;
Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми	4-5 балів;
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі	2-3 балів;
Відповідь містить значні помилки елементарного рівня	1 бал.

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, модульні контрольні роботи, реферат, есе).

Умовою допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (*критично-розрахунковий мінімум*). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт та виконання індивідуальних робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. **Рекомендований мінімум** для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) – **48 балів**.

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	ПКР (підсумкова контрольна робота) / залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	48	12	60
Максимум	80	20	100

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Студент, який набрав суму балів **не менше** встановленого мінімуму залікових балів (60) має право, за погодженням з викладачем, не виконувати підсумкову контрольну роботу. У випадку, коли студент має бажання збільшити кількість балів (але не більше ніж до 100) він складає залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	Семінари	самостійна робота
Частина 1.				
Комплекс традиційних СІД: Теоретичні та методологічні засади вивчення				
1.	Тема 1. Вступ. Предмет та завдання курсу. Джерела та історіографія предмету	2	2	3
2.	Тема 2. Хронологія	2	2	3
3.	Тема 3. Метрологія	1	2	3
4.	Тема 4. Палеографія та філігранологія	1	2	3
5.	Тема 5. Геральдика	1	2	3
6.	Тема 6. Сфрагістика	1	2	3
7.	<i>Індивідуальна робота 1</i>			5
8.	<i>Контрольна робота з теми ЗМ 1</i>		2	
Частина 2				
Сучасна система спеціальних історичних дисциплін: модерні і класичні школи				
9.	Тема 7. Боністика	1	2	3
10.	Тема 8. Нумізматика	2	2	3
11.	Тема 9. Фалеристика	1	2	3
12.	Тема 10. Вексилологія	2	2	3
13.	Тема 11. Ономастика	1	2	3
14.	Тема 12. Іконографія	1	2	3
15.	<i>Індивідуальна робота 2</i>			5
16.	<i>Контрольна робота з теми ЗМ 2</i>		2	
	Всього	16	28	46

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – 16 год.

Семінари – 28 год.

Самостійна робота – 46 год.

9. Рекомендовані джерела

Основні:

1. Бондаренко Г.В. Спеціальні історичні дисципліни : Навчальний посібник. – Луцьк, 2015.
2. Введенский А.О., Дядиченко В.А., Стрельський В.І. Допоміжні історичні дисципліни. – К., 1963.
3. Воронов В.І. Спеціальні історичні дисципліни : Підручник. – Дніпро, 2019.

4. Дашкевич Я. Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни (Зб. праць). – Львів, 2011.
5. Зубко А. Системи мір ваги світових цивілізацій: тисячоліття розвитку.- Нордерштедт, 2017.
- 6 Історія в термінах і поняттях: Довідник. – Вишгород, 2014.
- 7 Савчин М.С. Допоміжні історичні дисципліни. – Дрогобич, 1995.
- 8 Самойленко О.Г. Спеціальні історичні дисципліни: Навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. – Ніжин, 2004 .
- 9 Спеціальні історичні дисципліни: Довідник: Навчальний посібник. – К., 2008.
- 10 Яременко М. Спеціальні історичні дисципліни : Навчальний посібник. – К., 2010.

Додаткові:

1. Бондар Н.П. Філігранологічний аналіз східнослов'янських стародрукованих видань як джерело книгознавчих досліджень. – К., 2010.
2. Гавриленко В.О. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії. – К., 1977.
3. Голиш Г.М. Основи нумізматики : Навчальний посібник . – Черкаси, 2002.
4. Гречило А., Савчук Ю., Сварник І. Герби міст України. – К., 2002.
5. Єремєєв І.С. Герби гетьманів України. – К., 1998.
6. Калмакан І.К., Ємельянов М.В. Основи геральдики : Навчальний посібник . – Одеса, 1996.
7. Климишин І. Календар і пасхалія з елементами хронології. – Львів, 1996.
8. Кріль М. Основи палеографії. – К., 1995.
9. Мацюк А.Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI – XX ст.) – К., 1974.
10. Дмитрієнко М.Ф., Бузало В.І., Воронін В.М. та ін. Українська фалеристика : З історії нагородної спадщини : У двох книгах. – К., 2004.
11. Наріжний К.Г. Живий світ геральдики. Тварини і рослини в державній символіці. – К., 1997.
12. Овсійчук В.А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століття. – К., 1985.
13. Однороженко О.А. Українські державні земельні та міські печатки козацької доби (кін. XVI – XVIII ст.). – Харків, 2003.
14. Панащенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. – К., 1974.
15. Паньків М.І. Числа, міри і час : історико – етнографічний аспект: Навчальний посібник. – Івано – Франківськ, 2012.
16. Сидоренко О.Ф. Історична метрологія Лівобережної України XVIII ст. – К., 1975.
17. Томазов В.В. Родовід : Науково – методичний посібник. – К., 2001 .
18. Сокирко О.Г. Українська кирилична палеографія XI – XVIII ст. – К., 2016.
19. Тхоржевський Р.Й. Нариси історії грошей в Україні (з давніх часів до сучасності). – Тернопіль, 1999.
20. Шуст Р.М. НумізMATика українських земель. – Львів, 1998.